

Frederik Dreier
Det fremmeligste Hoved

Af Morten Thing

[*Information* 9.5.3.]

Da Georg Brandes første gang læste Frederik Dreier kom han ud i en dyb religiøs krise. Den 19-årige Brandes noterede i sin dagbog den 28. november 1861: "I høi Grad har det forundret mig at en Bog af Atheisten Dreyer om M.A. Goldsmith bragte i een Formiddag alle mine religiøse Principper til at sprænges fra hinanden dog ei længere end at de saa strax samledes igjen; men dog saaledes at det nu er mig klart at det bliver nødvendigt at jeg gaer tilgavnns tilbunds i Tvivlen at jeg kan blive ordentlig rodfæstet og ei saa let pustes om; til det nævnte Factum bidrog forresten det: at han foruden Christendom angreb en hel Del af den nyere Philosophies Sætninger, jeg aldrig har betvivlet, og naar en Tvivl reises, ligegyldigt hvor dumdristigt, mod en af En selv ubetvivlet Sætning bliver man i første Øieblik ør i Hovedet."

Senere - i en kronik i *Politiken* i 1902 - skrev Brandes igen om Dreier og opfordrede til at genudgive hans skrifter: "Det er snart 50 Aar siden, at Frederik Dreier døde, og endnu er ikke det Ringeste sket for at opfriske og bevare Mindet om ham. Og dog var Ingen i hans danske Samtid den Mand overlegen, der kun 21 Aar gammel var det fremmeligste Hoved i Landet, og som, da han, 25 Aar gammel, reves bort af Døden, havde udtalt flere og dybere gaende moderne Tanker end alle hans Landsmænd tilsammen. Saa stor er Forholdenes Uretfærdighed og Menneskenes Sløvhed.

Hvad der bør gøres, er dette: En af de mange unge Mænd, der sysler med Literatur, maa i et halvt Aars Tid, istedenfor som sædvanligt at sætte sine Stemninger paa Vers - Stemningerne kommer nok igen - foranstalte en ny, omhyggelig Udgave af Frederik Dreiers nu ganske utilgængelige Arbejder." Interessen holdt for fire måneder før sin død, den 9. oktober 1926, skrev han i sin dagbog: "Man tage Chr V bort fra Kongens Nytorv og rejse et Mindesmærke for Frederik Dreier i Stedet."

Vi er en gruppe (Hanne Nørregaard Posselt, Niels Finn Christiansen, Pernille Stenner og mig) som har taget Brandes' opfordring på os. Det har ikke taget et halvt år, snarere 15. Vi har slidt for at skaffe penge til projektet og hvis ikke Carlsbergfondet havde støttet os rundhåndet, var det aldrig gået. Vi har skrevet de 2.500 håndskrevne sider ud, som Dreier efterlod sig. Og vi har skrevet noter i lange baner. Den 9. maj – på 150-års dagen for Dreiers død – udkommer *Samlede Skrifter* i fem bind hos Det Danske Sprog- og Litteraturselskab/C.A. Reitzel samt en antologi om ham, *Frederik Dreier og samfundets reform*, hos Tiderne Skifter.

Men hvem var han så? Frederik Dreier (1827-1853) var den første moderne tænker i Danmark. Han var demokrat som P.A. Heiberg, J.J. Dampé og Malthe Conrad Bruun. Men han var en bemærkelsesværdigt fri fugl. Radikal-demokrat og nærmest anarkist i sit udsyn og orienteret i alt hvad der rørte sig af "fremadskridende" tankegang, som det moderne dengang hed.

Dreier var vokset op i en københavnsk embedsmandsfamilie, men faren som var jurist blev allerede mens Dreier gik i gymnasiet indlagt på et sindssygehospital, hvor han opholdt sig til sin død. Efter studentereksamen begyndte Dreier at læse medicin. Han var aktiv i demokratibevægelsen i 1848 på dens yderste venstre fløj og i Haandværkerdannelsesforeningen, hvor også Goldschmidt var medlem. Han var underlæge i treårskrigen 1848-50, men nåede aldrig at gøre sit studium færdigt. Vi ved kun lidt om hans liv, f.eks. om hvad han levede af. Vi ved at han levede sammen med en kvinde, han ikke var gift med og fik et barn med hende, som siden som voksen udvandrede til USA. Vi ved også, at han var aktiv i Foreningen til Arbejdsklassens Vel til sin død i 1853. Vi ved derimod ikke hvad han døde af. Muligvis af et slagtilfælde som indtraf efter en længere sygdomsperiode og forceret eksamenslæsning.

Han debuterede ved juletid 1848 med de to små bøger *Folkenes Fremtid* og *Fremtidens Folkeopdragelse*. Her ridses to store temaer i forfatterskabet op: nationalismen som han spår

en dårlig fremtid og opdragelsen, som han mener er grundlæggende for udviklingen af frie, myndige mennesker, som igen er nødvendige for at demokratiet kan fungere.

Et særligt aspekt af hans demokratiske pædagogik var, at han ikke mente, der var nogen kvalitative forskelle på mænd og kvinder og at kun opdragelsen forkvaklede kvinder til at spille deres tid i hjemmet. Han udviklede denne tanke yderligere i bogen *Et Blik paa det verdenshistoriske Værk Clara Raphael* fra 1851. Med den blandede han sig i Danmarks første kvindesagsdebat, som var forårsaget af Mathilde Fibigers anonymt udgivne brevroman *Clara Raphael* også fra 1851. Hun agiterede for 'Damernes Emancipation', dvs. for overklassekvindernes ligestilling – og for at ligestillingen skulle hvile på platoniske, asekuelle forhold. Dreier derimod agiterede for 'Kvindens Frigjørelse', dvs. for alle kvinders ligestilling med mændene.

Bogen mod Fibiger gjorde Dreier kendt. Han havde skrevet den under pseudonymet Peter Vandal, men kom jævnlige under behandling i det satiriske blad *Corsaren* under eget navn og med åbenbar tilslutning. Denne tilslutning blev kun større, da Dreier udsendte sin hidtil største bog, nemlig *M.A. Goldschmidt – et Litteraturbillede* fra 1852. Bogen var en kritisk gennemgang af Goldschmidts politiske virke. Goldschmidt havde op til 1848 tilhørt oppositionen, men havde siden valgt at gå ind i baron Blixen-Fineckes Grundeierforeningen, det yderste højre. I bogen hudflettede Dreier på nærmest manisk vis Goldschmidts mangel på overbevisning. Han var, mente Dreier, først og fremmest *stilist*. Og stilistik var i Dreiers mund et virkeligt skældsord.

Dreier selv stræbte efter en klar og enkel stil, hvor meddelelsen stod i centrum. Alt påklistret, såsom litterære henvisninger, fremmedsproglige citater, stilistiske figurer osv. anså han for udvendigt kling-klang. Hans kritik rettede sig ikke mindst mod den danske romantik og dens overlæssede retorik. Dreiers kendetegn var kritik, ironi og komik. Han ser ikke overraskende selv en forbindelse tilbage til Holberg.

I 1852 påbegyndte han udsendelsen af tidsskriftet *Samfundets Reform*. Det udkom som ugeblad, dog med længere pauser, hvor han var genindkaldt eller var syg. Han skrev det hele selv, og det blev til 383 sider. I forordet til nummer et skrev han: "Hvor fremtræder Begeistring og Mod i Gjennemførelsen af almindelige Principer? Jeg troer, man feiler ikke meget ved at svare: Intetsteds. Overalt hersker Vippen og Vaklen og Gyngen i Grundsætningerne, Feighed og Lirken og Lempen i deres Gjennemførelse." På den anden side var Dreier aktiv i Foreningen til Arbejdsklassens Vel og så visse optimistiske tegn i fremtiden. Han skrev om nødvendigheden af at arbejderne organiserede sig og dannede deres eget parti. Han hudflettede Københavns Kommune og understregede, at i et demokrati (som Danmark jo var blevet et par år i forvejen) måtte også de mindre enheder som kommunerne fungere demokratisk. Og demokrati for Dreier betød grundlæggende at folk skulle blive i stand til selv at formulere deres behov og gennem diskussion omsætte dem til politik. Demokrati betød også repræsentation og valg, men med tilbagekaldelsesmulighed hvis repræsentanterne ikke repræsenterede flertallet længere.

Den sidste bog Dreier nåede at udsende var *Aandetroen og den frie Tænkning*, som udkom i 1852. Filosofen Svend Erik Stybe, som i 1959 skrev disputats om Dreier, kalder *Aandetroen* for Dreiers modneste bog og hans filosofiske hovedværk. Den viser det måske mest forbløffende ved Dreier: i modsætning til alle i sin samtid var han fuldstændig upåvirket af Hegel. I stedet for denne store, spekulative tysker havde Dreier sit bagland i den franske oplysningsfilosofi, især hos Holbach og La Mettrie. Den materialisme han her mødte er videreudviklet i lyset af naturvidenskabens udvikling. Dreier var meget velorienteret, naturligvis, i medicinens udvikling, men også matematik havde hans store interesse. Den samfundsmæssige teori hentede i bl.a. engelsk positivism og politisk økonomi (f.eks. John Stuart Mill) og frem for alt i samtidig kritisk tænkning. Han var formentlig den bedst orienterede dansker, når det gælder socialistiske, anarkistiske og kommunistiske retninger. Han havde læst meget af Proudhon og flere af de franske utopiske socialister. Han havde læst Marx og Engels og mange andre i dag helt ukendte.

Som titlen antyder er hovedslaget rettet mod religionen (åndetroen). Men det ville være for kortsigtet blot at karakterisere Dreier som en anti-religiøs tænker. Hans projekt er et udkast

til *en ny dannelse*. Den nye dannelse kan ikke tage sit udgangspunkt i kristendommen, men må tage det i videnskaben. At erkende verden er nødvendigt for at leve frit, fri fra dominans af indbildte gespenster. Projektet med den nye dannelse er imidlertid også et pædagogisk og politisk projekt. Den nye dannelse skal sikre, at folk bliver myndige, så de faktisk kan deltage i demokratiet, uanset om de er mænd eller kvinder, rige eller fattige, uddannede eller uuddannede.

Aandetroen bar betegnelsen 'Reformskrifter I'. Og den serie han havde planlagt var mere eller mindre færdig i manuskriptform, da Dreier døde i maj 1853. Blandt de mange manuskripter, vi har udskrevet (og som fylder næsten halvdelen af værket) er der blandt andet en kritik af H.C. Ørsted og den romantiske fysik. Ret detaljeret går Dreier her i dialog med Ørsted og skiller åndetroen fra videnskaben. Mest omfattende er imidlertid et stort manuskript om *Sproglige Tilstande i Norden* om samtidens sprogvidenskab. Dreier var mere end almindeligt orienteret i datidens filologiske diskussioner, og han udøver en radikal kritik af Rasmus Rask og N.M. Petersens opfattelser. En del af kritikken retter sig mod Rasks retskrivning, som Dreier med rette anser for alt for fyldt med kompromisser mellem udtale og historie. Men han retter et dødbringende slag mod Petersens hierarkisering af sprogformene. Dreier hævder imod Petersen, at der ikke er nogen argumenter for at stille skriftsproget over talesproget, rigssproget over dialekterne eller oldsproget over nutidsproget. De er blot forskellige former af sproget.

Der er overalt hos Frederik Dreier en særlig stemmeføring. Han er ikke alene den første moderne tænker, han er i forbløffende grad en fordomsfri tænker. Han tænker ikke i systemer, men *vandalisk* som han selv betegner metoden. Han tænker nedbrydende og antihierarkisk. Gang på gang gætter man på, hvor hans kritik vil føre ham hen – og tager fejl. Vandalismen fører én til ukendte kyster. Kronik-formatet er ikke skikket til at yde ham retfærdighed, men lad mig give et enkelt eksempel fra en analyse af malerkunsten. Her starter han med skønhedsbegrebet og mener, at det skønne umuligt kan falde uden for det sande. Og i forlængelse heraf mener han, at det er urimeligt at opsætte nogen begrænsninger for, hvad malere skal kunne male: "Malerkunsten f.eks. behøver ikke virke behagelig ved at vælge glimrende Farver; Farveglæden som saadan kan jo opnaas ved den blotte Opsmøring af disse Farver. Men heller ikke behøver den at vælge saadanne Emner til Fremstilling, der selv vække behagelige Indtryk, tilfredsstillende religiøse eller sædelige eller æstetiske Fordringer; en ulykkelig Situation kan ligesaa godt fremstilles som en lykkelig, det Onde ligesaa godt som det Gode, det i sig selv Uskjønne ligesaa godt som det Skjønne, og det Ene kan ligesaa godt virke kunstnerisk tilfredsstillende som det Andet." Senere siger han om datidens foto, daguerreotypien: "Men sæt at Daguerrotypien udviklede sig til en saadan Fuldkommenhed, at den for en Deel gjorde den copierende Malerkunst overflødig, vilde Kunstens væsenlige Interesse derved kun vinde, idet desflere Kræfter bleve disponible i de andre Kunstens Retninger, i den friere Composition."

Så radikale synspunkter skal vi frem til impressionismen i Frankrig 20 år senere for at finde. Han var ikke blot en radikal tænker, men pegede på veje som den moderne verden kunne bevæge sig. Nogle af dem har vi bevæget os af, andre ikke. Men han forbliver en udfordring.